

явищ дійсності. Символ-явище специфічно національне. Його семантика виявляється лише в контексті світоглядної традиції певного народу, через що носій іншої культури не може зрозуміти символ. Відмінність символів переважно визначається особливостями побуту, віросповідання, географічним положенням. І важливо, щоб діти це зрозуміли.

Таким чином, вивчаючи поняття символ під керівництвом вчителя, учні краще усвідомлюють його роль, вчать аналізувати, отримують наочні зразки використання цього поняття під час аналізу та інтерпретації художнього твору.

Постановка проблеми вивчення образів – символів у школі окреслює подальші творчі пошуки у цьому науково-методичному напрямку: окреслення системи образів-символів у шкільному курсі української літератури, пошук методичних шляхів упровадження цієї системи у вивчення літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Потебня А. Слово и миф / Александр Потебня. – М.: Правда, 1989.- 622с. – (Першотвір).
2. Лосєв О. Теорія художнього стилю / Олексій Лосєв. – К.: Либідь, 1994 - 340с. – (Першотвір).
3. Веселовский А. Историческая поэтика / Алексей Веселовский. – М.: Советский писатель, 1980. – 360с. – (Першотвір).
4. Горілько Ю. Український символізм / Юрій Горілько // Київська старовина. – 2004. - №1. – С. 111-134.
5. Керлот Х.Э. Словарь символов / Х.Э. Керлот. – М.: REFL-book, 1994. – 603с.
6. Копалинский В.М. Словарь символов / В.М.Копалинский. – К.: – Янтарный сказ, 2002. – 265с.
7. Косенко Н. Розвиток в учнів здатності до зіставлення художніх образів / Наталія Косенко // Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. -2005. - №10. – С.34-35.
8. Кривокінь Л.В. Аналіз художніх образів в процесі вивчення літературного твору / Л.В.Кривокінь // Зарубіжна література в школі. – 2007. -№15-16. – С.17-22.
9. Ситченко А.В. Літературознавчі засади осягнення художнього образу / А.В.Ситченко // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. -№8. – С.7-11.
10. Костенко Л. Поезії / Ліна Костенко. – Балтімор: Париж-Торонто, 1966. – 240с. – (Першотвір).
11. Максимович М. Український календар / Максим Максимович. – К.: Дніпро. – К.:Либідь, 2001. – 340с. – (Першотвір).

УДК 37.036 : 316.4.

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІУМА: НОВІ ЦІННОСТІ МОЛОДІЖНОЇ КУЛЬТУРИ

Іванова Л.С., к. філос. н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Стаття присвячена дослідженню процесу трансформації феномена молодіжної культури. На основі принципу спадкоємності простежується тенденція зміни цінностей у молодіжній культурі. Розкриваються причини соціокультурної трансформації молодіжного середовища.

Ключові слова: суспільство, молодь, цінності, культура молодіжна культура, соціокультурна трансформація.

Іванова Л.С. ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЦИУМА: НОВЫЕ ЦЕННОСТИ МОЛОДЕЖНОЙ КУЛЬТУРЫ / Запорожский национальный университет, Украина

Статья посвящена исследованию процесса трансформации феномена молодежной культуры. На основе принципа преемственности прослеживается тенденция изменения ценностей в молодежной среде. Раскрываются причины социокультурной трансформации молодежной среды.

Ключевые слова: общество, молодежь, ценности, культура, молодежная культура, социокультурная трансформация.

Ivanova L.S. TRANSFORMATION OF SOCIUM: NEW VALUES OF YOUTH CULTURE / Zaporizhzhya national university, Ukraine.

The article is devoted research of process of transformation of the phenomenon of youth culture. On the basis of principle of succession the tendency of change of values is traced in a youth environment. Reasons of sociokul'turnoy transformation of youth environment open up.

Key words: society, young people, values, culture, youth culture, sociokul'turnaya transformation.

Сучасне українське суспільство переживає важливий етап свого розвитку. Як би ми не оцінювали соціально-політичні процеси, що відбуваються в Україні, важливо розуміти, що сам по собі факт політичної дискусії справляє сильний вплив на духовне життя суспільства. Публічність і альтернативність думок створюють ситуацію, при якій в окремо взятої особистості виникає потреба в усвідомленні своєї громадянської та етичної позиції. Толерантність, необхідність пошуку діалогу, комунікація у найширшому сенсі цього слова поступово стають домінантами громадянського розвитку, де все більшого значення в суспільному житті набуває готовність вислухати іншого, зрозуміти спосіб його аргументації. Природно, що перехід від репресивно-ідеологічного радянського суспільства, заснованого на придушенні і маніпулюванні людською свідомістю, до побудови справді громадянського суспільства не може статися миттєво. На його шляху неминуче виникають відхилення і труднощі, подолання яких і здатне сформувати особистість, яка самостійно мислить і діє, - суб'єкта, який апріорі поважає самодостатність і ціннісну унікальність іншої особистості, іншої волі, іншого світосприйняття.

Зрозуміти цей складний процес соціокультурної трансформації багато в чому допомагає феномен молодіжної культури, де в концентрованому вигляді можна спостерігати й аналізувати процеси формування якісно нових ціннісних орієнтирів.

Перш за все, необхідно дати визначення такої категорії як "молодь". Перше, на що зазвичай посилаються, як на об'єктивний показник — це молодий вік. Вік важливий не лише в теоретичному осмисленні поняття молоді, але і в дослідницькій практиці, наприклад, при побудові вибірки. Одні дослідники визначають молодіжний вік з 11 до 25 років, інші – з 14 до 28 (30) років. Треті виділяють особливі етапи, наприклад, пізнє дитинство (9-11 років), ранній підлітковий вік (11-13 років), пізній підлітковий вік (14-17 років), власне молодь (18-22 років), молоді дорослі (23-25/28 років) і так далі. Подібний розподіл є досить умовним. Виходить, наприклад, що культурні практики сімнадцятирічних є ближчими для чотирнадцятирічних, ніж до сімнадцятирічних, що далеко не завжди справедливо. З іншого боку, представити молодь як якусь гомогенну групу також на представляється можливим.

Наприклад, не викликає сумнівів факт існування вікових кордонів, пов'язаних із біологічними, фізіологічними, психологічними особливостями тілесної і сексуальної зрілості індивіда, завершення формування його "Я-концепції". Очевидно, що дозрівання кожного окремого індивіда хоча і залежить від загальних соціальних умов, але далеко не безпосередньо. Хтось уже в ранньому підлітковому віці цілком дозрів для повноцінного включення в суспільство, а хтось і в 35 років залишається у всіх сенсах інфантильним. Ще важче вловити кордони віку в періоди суспільних трансформацій, для яких характерне переосмислення більшості сталих і традиційно закріплених норм. Зазвичай соціальні групи визначаються за їх відношенням до власності, рівня прибутків і відповідної владної позиції в соціальній ієрархії. Тому виділити молодіжну групу за віком можна лише у вузько демографічному сенсі. Залишаючись безперечною ознакою саме віку, він мало що дає для розуміння відмінностей в образі думок, поведінці і "практиках" сучасної української молоді.

Англійський вчений Саймон Фріс запропонував свій підхід до виділення молоді, а саме розгляд соціального контексту стану молодості як процесу переходу від дитинства до дорослості. Відповідно до його уявлень, основними напрямками змін від дитинства до дорослості є: перехід від залежності до незалежності і від безвідповідальності до відповідальності. У цьому сенсі поняття молоді – це соціальний конструкт, якийсь узагальнений образ для виділення людей більш менш одного віку (у межах від 11 до 28-30 років). Для цієї групи характерний обмежений доступ до значимих економічних, соціальних і культурних ресурсів.

Необхідно підкреслити, що система цінностей людини є "фундаментом" її відношення до світу. Цінності – це відносно стійке, соціально обумовлене вибіркоче ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних суспільних благ. "Цінності, - писав В. П. Тугарінов, - це те, що потрібно людям для задоволення потреб та інтересів, а також ідеї і їх рушійні сили як норма, мета та ідеал" [6, с. 271].

Молодіжну культуру, її цінності неможливо досліджувати, не враховуючи важливої закономірності її розвитку – принципу спадкоємності, що передбачає наявність сторонніх зв'язків переходу у новий стан. В основі спадкоємності лежить закон заперечення заперечення. Якщо історія, як писав К. Маркс "... є не що інше, як послідовна зміна окремих поколінь, кожне з яких використовує матеріали, капітали, продуктивні сили, передані йому всіма попередніми поколіннями" [4, с. 44-45], то доречно передбачити, що молодіжна культура – не що інше, як оновлене старе, успадковане від предків. Доречно також поставити питання про культурно-національні цінності.

Окреме покоління, отримавши спадок від попереднього покоління і примноживши його протягом свого життя, могло пишатися тим, що може щось залишити близьким. І це перш за все сім'я, взаємини батьків та дітей. На думку С. Франка, "... батьківська любов до дітей робить дітей частиною сутності батьків і сім'я для кожного її члена є розширення його "я" [7, с. 318-319].

У дореволюційній історії Росії, починаючи від часів прийняття християнства, сім'я, заснована на шлюбі, розглядалася як одне з семи таїнств, заохочуване "Богою благодаттю". Державна політика, природно, будувалася на основі визнання принципу святості шлюбу-сім'ї.

З ліквідацією церкви був знищений образ святості шлюбу, його "оцивілення" обернулося на примітивізацію і подальшу девальвацію сім'ї і родинних стосунків з руйнівними наслідками: підірванням і руйнуванням сформованих протягом століть функцій сім'ї у вихованні дітей і підтримці емоційного балансу взаємності.

Передача функцій старої сім'ї: організація харчування, спецодяг, гігієна праці, культурне і медичне обслуговування в новий соціалістичний побут спричиняло недовіру до батьків. Роль батьків зводилася до постачання біологічно повноцінного "людського матеріалу".

Для реалізації цього стратегічного завдання формування нової людини була створена добре організована мережа дитячих і молодіжних організацій: рухи жовтенят та піонерів, комсомол. Цю ж задачу вирішували школа, професійні навчальні заклади, вищі навчальні заклади, засоби масової інформації. Таким чином, з'явилася нова людина, названа "радянською" ("homo sovieticus").

Знецінення в очах молоді знань батьків, освячених традиціями і життєвим досвідом, було запрограмовано ідейно-політичними установками держави, що, у свою чергу, передбачало відділення дітей від батьків. Рубежем цього відділення вважалося досягнення дітьми біологічної, психологічної та соціальної зрілості.

Відбулася переоцінка значення сім'ї для збереження душевного спокою і одухотворення особистості. Вважалося, що тепер ці функції з успіхом може взяти на себе трудовий колектив.

Молодіжна політика Радянської влади по суті штовхнула молодь до відособлення від предків в оболонку своєї субкультури. Припинення національно-культурної спадкоємності досягалося дозуванням інформації про культуру попередніх поколінь. Від духовної спадщини культури свого народу була відокремлена та її частина, яка не вкладалася в межі інтернаціональних цінностей. У результаті стався обрив історичної пам'яті народу, фальсифікувалися події минулого, дегероїзувалися особистості або, навпаки, героїзувалися на догоду реаліям всупереч правді.

Етнокультурні константи української традиційної культури настільки різноманітні, що їх слід докладно вивчати, систематизувати як етичний заповіт предків до майбутнього покоління. Втрата інтересу до національного минулого досягалася не лише культурною політикою більшовиків в області сім'ї та побуту. Немало цьому сприяли репресії спочатку відносно керівників національно-визвольного руху народів України, діячів науки і культури України, а потім і цілих народів.

Національно-культурна адаптація молоді в період соціалістичного розвитку не була самодостатньою. Більш того, це не було предметом соціального піклування в урядовій політиці. У системі сукупності тих суспільних стосунків, у яких формувалася радянська людина, стосунки національної якості були винесені на периферію соціального життя. У самосвідомості людини переважала свідомість і відчуття приналежності до соціальної, а не до національної спільності.

Молодіжна культура як губка вбирала цінності радянського суспільства, формуючи на їх основі свої власні орієнтації. Те, що не визнавалося, представлялося як потворне, загниваюче, заборонене. Але як усі заборони, і цей мав зворотню дію. Домінуючими ставали такі якості молоді, як прагнення до ризику, бажання доторкнутися до незвіданого, безстрашність, безкомпромісність, дух суперечностей та ін. Відверто проявивши свою бінарність, амбівалентність, дихотомічність, молодь спрямовується у простір своєї субкультури зі специфічними цінностями, установками, орієнтаціями. Таким чином, ідеологи соціалізму і комунізму, свідомо не використавши весь широкий спектр можливостей молодого покоління, обмеживши його роллю виконавця, а не творця, власноручно загострили конфлікт поколінь і практично знищили їх спадкоємність.

Існує припущення, що в пошквалленні діалогу між "батьківською" і "молодіжною" культурами істотну роль може відіграти релігія. На думку А. Б. Бадьянова, "... народ прийняв Христа як найбільшого правдолюбця... Шанування Божої Матері як заступниці роду християнського – основа релігійно-морального розуміння патріотизму. Це є основою діалогу поколінь в народі, тоді як високі моральні відчуття поза ідеалом не народжуються" [1, с. 4].

Звернення до віри за допомогою в пошуках ідеї, здатної поєднати покоління в одному культурному полі, характерний у наш час і для представників інших конфесій. Оскільки створення світу і людини – результат Промислу Божого, то логічно шукати вирішення сучасних проблем у віровченнях.

Культура для молоді – продукт цивілізації, перелік послуг, пропозицій держави і суспільства, старших поколінь на адресу підростаючих поколінь. Рівень відповідності "пропозиції" і "попиту", зміст молодіжної культури і культури для молоді, відмінності в культурних перевагах і культурних цінностях відображають ступінь спадкоємності культурних традицій, безконфліктності розвитку цього історичного культурного етапу суспільства і держави, взаєморозуміння і гармонії між поколіннями.

Молодіжна культура в сучасних умовах під впливом цілого ряду соціально-політичних, економічних та інших чинників за останнє десятиліття зазнала істотних змін, знизився загальний культурний рівень, погіршала якість освіти, традиційні культурні цінності підміняються масовою культурою, позбавленою духовності та сенсу. У свою чергу, культурна сфера, державні культурні інститути, втративши значною мірою в досліджуваній період системний характер культурного виховання, культурної освіти, частину об'єктів культури і державне фінансування в необхідному обсязі, не здатні належною мірою забезпечити культурні запити молоді. Культурна ситуація в Україні на сучасному етапі соціальних трансформацій не відповідає ані міжнародним стандартам ООН і ЮНЕСКО, ані основоположним культурним інтересам української держави.

Загальноприйняті цінності, притаманні слов'янському типу в радянські часи, а саме: інтереси суспільства повинні превалювати над інтересами індивіда тощо еволюціонували в ході радикальних економічних реформ і перемістилися на периферію ціннісної свідомості. Це дозволяє зробити висновок про те, що відбувається зміна соціального архетипу молодого покоління України.

Слідом за підйомом культурної активності молоді в кінці 80-х – на початку 90-х років відбувся її занепад у середині 90-х рр. і, нарешті, помітний підйом до кінця 90-х – початку 2000-х років. Соціально-культурна депресія зменшилася. Події 2004 року, які розбурхали молодь, продемонстрували величезний потенціал активності і певний культурний ренесанс. Проте ці зміни носять спонтанний, у цілому безсистемний характер, роль державного регулювання і управління цими процесами невелика.

Серйозні зміни відбуваються в структурі культурних потреб молоді. Якщо раніше серед потреб молоді переважала орієнтація на творчі види діяльності, сьогодні пріоритет пізнання, творчої діяльності втрачений. На перше місце в досліджуваній період виходить споживання. Причому все рідше споживання передбачає сприйняття справжніх культурних цінностей, і все частіше – це контакт із псевдокультурними, а часто й антикультурними зразками, процесами, носіями.

Дослідження, яке проводилося в Південноукраїнському регіоні, підтверджує, що пріоритетним видом мистецтва для молоді є музика (84,8 %), після неї за популярністю – інтерес до літератури і мистецтва (53,9%). Відзначається зниження інтересу сучасної молоді до читання літератури. Число молодих людей, які активно читають літературні твори складає лише 40 %. Ще менше молодих людей (33,9%) відвідують театри, а ось любов до дискотек виявляється в 76,1 % опитаних, до спорту – у 81,2 % молодих людей.

Доречно також навести дані дослідження, проведеного НДІ кіномистецтва [5]. В ієрархії ціннісних орієнтацій героїв сучасних фільмів домінує секс – 74%. Далі слідують: володіння фізичною силою або зброєю, як засобом досягнення мети – 40 %, гроші, багатство - 14 %, помста – 10 %, збереження життя – 10 %.

Алкоголізація підростаючого покоління у більшості вітчизняних досліджень розглядається як індикатор неблагополуччя макро- та мікросередовища. Вживання спиртних напоїв підлітками слід вважати однією з форм порушення поведінки, соціально-культурної дезадаптації.

Педагоги і психологи відзначають у хлопців та дівчат, які зловживають алкоголем, такі зміни особистості, як надмірне збудження, різкі зміни настрою, звуження кола інтересів, різного роду конфлікти.

У дослідженнях, спрямованих на вивчення причин ранньої алкоголізації молоді, 30 % опитаних вказали, що вживають алкоголь, "щоб легко було спілкуватися з друзями", 26% відзначили, що вживають алкоголь "від горя". У цих відповідях простежується нерозуміння молоді іншими, наявність труднощів на життєвому шляху, занедбаності. Ще 26% опитаних відповіли, що вживають алкоголь для того, "...щоб відмежуватися від проблем". Таким чином, забутися, "відключитися", "вирубитися" з контексту існуючих проблем – набагато простіше, ніж намагатися вирішити їх.

Наркоманія є для України ще однією з форм девіації. Особливо нестримно молодіжна наркоманія розвивається в поліетнічних регіонах. Висока концентрація населення з різним менталітетом, традиціями, ціннісними установками, розвиненість комунікацій, постійні міграційні потоки, колективні форми проведення часу, зниження можливостей для позитивних форм дозвілля є провокуючими чинниками розвитку ранньої наркоманії.

У сучасних соціально-політичних та економічних умовах девіантна поведінка молодих людей спричинена тим, що нова соціальна система є породженням старої, має місце спадкоємність вад і відхилень у духовній та матеріальній культурі. Крім того, процес трансформації та розвитку нової

соціальної системи є нерівномірним та неоднозначним, має безліч негативних чинників, а це породжує диспропорції у співвідношенні її елементів і приводить до відставання деяких із них. Можна відзначити неповну адаптацію системи, яка розвивається, до зовнішніх і внутрішніх умов її існування. Говорячи іншими словами, соціальний, культурний або технічний розвиток може не встигати за новими суспільними, духовними або економічними потребами.

Відбувається не лише розпад системи норм соціальних зв'язків, але дуже повільно і суперечливо відбувається формування іншої системи цінностей. Проблема ідентифікації для значної частини молоді полягає не в тому, "ким бути" в системі суспільного розподілу праці, а швидше – "яким бути".

Усе це говорить про те, що в процесі реформування суспільства відбулася переоцінка цінностей. Пошана до таких якостей, як "дисципліна", "слухняність", "виконання обов'язку", "скромність", "безкорисливість", "самовідповідальність" значною мірою ослабла, а таких якостей, як "свобода" (від авторитетів), "визнання" (особистості), "автономія" (окремої людини), "задоволення емоційних потреб", "самореалізація", "роzkутість", "особиста недоторканність" – зросла.

На сьогодні ментальність і поведінка українців утворюють континуум, на крайніх точках якого, з одного боку, знаходиться боязкий традиційний "колективізм", а з іншого – цинічно-відвертий і агресивний індивідуалізм "нових росіян".

Соціалізація сучасної української молоді відбувається в умовах інституційної системи, яка розпадається. Якщо суспільство не в змозі запропонувати індивідам стійкі зразки поведінки, відчуттів, правил і нормативних систем, то їм доводиться самим виробляти необхідні в житті та в соціумі стереотипи поведінки.

В умовах відкритого суспільства культура України набула полістилістичного характеру, з одного боку збагатившись досягненнями світової культури, а з іншого – опинившись під дією активного впливу масової культури, антикультури, втрапивши багато національних рис і традиції. У зв'язку зі зміною соціально-демографічної ситуації в Україні, наявністю безлічі національно-культурних спільностей, які відрізняються специфічними соціокультурними орієнтирами, субкультурними характеристиками, молодіжна культура набула мозаїчного характеру, соціально-культурні зв'язки і запити ускладнилися, трансформувалися, в культурній діяльності почало переважати споживання над творчістю.

Модерністські цінності (самореалізація та гедонізм) утворюють на початку третього тисячоліття основу ціннісної структури і домінують в суспільній свідомості молоді. Традиційні ціннісні установки на Заході знаходяться на периферії в ієрархії цінностей молоді. Абсолютно іншу картину ми спостерігаємо в Україні, де не задоволені основні потреби людей у фізичній та психологічній безпеці, а країну в цілому роздирають політичні конфлікти та економічна криза, що постійно загострюється. Отже, для молоді України практично немає жодних відмінностей між традиційними і модерністськими цінностями: і одні, й інші однаково важливі для молодих людей. На відміну від молоді західних країн, де явно превалюють модерністські цінності, вітчизняна молодь дуже високо оцінює класичні чесноти, властиві традиційному суспільству. Для неї не існує суперечностей між прагненням і до традиційних, і до західних цінностей.

Таким чином, глобальною метою будь-якого політичного режиму має бути прагнення сформувати систему базисних цінностей, на які орієнтується якщо не все, то більша частина суспільства. І для нашого суспільства такими цінностями повинні стати цінності нового гуманізму. Ідеально вони представлені Ф. В. Лазаревим: "... назад, до традиції!.. Це гасло своїм витоком має консервативну ідею – ідею охоронну і оберігаючу по відношенню і до природи, і до культури. Консервативна свідомість переключається в цій точці зі свідомістю екологічною, утворюючи новий сплав. Саме цей сплав і служить ідейною базою екології культури як системи поглядів і як нової культурної практики..." [3, с. 19-26].

Проте автор розглядає консервативну ідею як дбайливе ставлення до всього, що вже було створене до нас, і до висоти якого ми ще не доросли. Консерватизм ґрунтується на принципах ієрархії людських цінностей, але сьогодні він не заперечує творчості і новаторства. Він визнає новизну, але поклоняється висоті, досконалості, орієнтуючись на принцип узгодження людської природи і трансцендентних видів буття.

Ми солідарні з Ф. В. Лазаревим, який стверджує, що "...сутність цієї переорієнтації полягає в новому повороті: від відносного – до абсолютного, від плюралізму – до монізму, від одиничного – до універсального, від "індивідоцентризму" – до "людиноцентризму", тобто до справжнього гуманізму. Але при цьому поворот цей станеться так, що культура повною мірою збереже своє багатство відносного, різноманітного, унікального, спонтанного. Хочемо ми того, чи ні, але стихія загальнопланетарного культурного процесу, саме життя тяжіє сьогодні до позитивного начала, до універсальних загальнолюдських цінностей, до гармонії людини і природи, до соціальної справедливості, до свободи, до творчого самовизначення..." [3, с. 19-26].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадьянов А.Б. Основа преемственности российских поколений // Тр. Междунар. Конф. "Преемственность поколений: диалог культур". – СПб.: Питер, 1996. – Вып.3. – С. 40-47.
2. Ерзаулова А.Г. Кризис современной культуры/ А.Г. Ерзаулова // Ученые записки ТНУ. – 2008. – Т. 21 (60). - № 2.
3. Лазарев Ф.В. Вселенная культуры: стратегемы и ценности/ Лазарев Ф.В., Брюс А. Литтл. – Симферополь: СОНАТ, 2005. – 192 с.
4. Маркс К. Немецкая идеология/ Маркс К., Энгельс Ф. // Собр. соч. – 2-е изд. – Т.3. – С. 44-45.
5. Рондели Н.Д. "Киномену" школьников/ Н.Д. Рондели // Социс. – 1995. - № 3. – С. 92-94.
6. Тугаринов В.П. Избранные философские труды/ Тугаринов В.П. - Л.,1998.
7. Франк С.Л. Собственность и социализм / С.Л. Франк // Русская философия собственности. – СПб.: Питер, 1993. – 512 с.

УДК 316.4.051.63

ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ В СИТУАЦІЯХ ПЕДАГОГІЧНОГО КОНФЛІКТУ: ВІКОВИЙ АСПЕКТ

Індиченко Л.С., ст. викладач, Черевко С.Д., ст. викладач, Плошинська А.А., ст. викладач

Дніпропетровський національний університет ім. О.Гончара

У статті автори розглядають вікові та особистісні передумови поведінки людини в ситуаціях педагогічного конфлікту, учасниками якого можуть бути учні середньої загальноосвітньої школи, студенти та викладачі ВНЗ.

Ключові слова: конфлікт, педагогічна взаємодія, стилі поведінки в конфлікті, властивості темпераменту, агресивність у взаємовідносинах, комунікативний контроль, старшокласники, студенти, викладачі ВНЗ.

Индиченко Л.С., Черевко С.В., Плошинская А.А. ОСОБЕННОСТИ ПОВЕДЕНИЯ В СИТУАЦИЯХ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО КОНФЛИКТА: ВОЗРАСТНОЙ АСПЕКТ / Днепропетровский национальный университет, Украина.

В статье авторы рассматривают возрастные и личностные предпосылки поведения человека в ситуациях педагогического конфликта, участниками которого могут быть ученики средней общеобразовательной школы, студенты и педагоги вуза.

Ключевые слова: конфликт, педагогическое взаимодействие, стили поведения в конфликте, свойства темперамента, агрессивность во взаимоотношениях, коммуникативный контроль, старшеклассники, студенты, педагоги вуза.

Indichenko I.S., Cherevko S.V., Ploshynska A.A. FEATURES OF CONDUCT IN SITUATIONS of PEDAGOGICAL CONFLICT: AGE-DEPENDENT ASPECT / Dnepropetrovsk national university, Ukraine.

In the article the author examines the age-dependent and personality features of conduct of a person in the situations of pedagogical conflict, the participants of which can be pupils of middle general school, students and teachers from higher educational establishments.

Keywords: conflict, pedagogical co-operation, styles of conduct in a conflict, temperamental properties, aggression in inter-relations, communicative control, senior pupils, students, teachers of higher educational establishments.

Актуальність. У сучасному світі відбувається активна перебудова всіх сфер життя суспільства і великий інтерес представляє проблематика соціальних конфліктів. Наростання такого інтересу обумовлене широким розповсюдженням конфліктів у суспільному житті. Тому існує великий інтерес до проблем міжособистісної взаємодії та можливостей людської особистості в такій взаємодії. Практично всі суспільні науки звертаються до цього предмета дослідження: проблема особистості та міжособистісної взаємодії стоїть у центрі філософського, соціологічного, психологічного та педагогічного знання і ін.

Конфлікти – одне з найважливіших явищ сучасного соціального і політичного життя, вони супроводжують людину в усіх сферах її життєдіяльності. Конфлікт (від лат. «confluctus») означає зіткнення сторін, думок, сил.